

«Отбасы тәрбиесінің бала дауына ықпалы»



Балаларды тәрбиелеу-қазіргі заманғы отбасының маңызды міндеті. Жалпы баланың жеке басының дамуы отбасында отбасылық тәрбиенің қай стиліне байланысты болады.

Отбасылық тәрбие стилі-бұл ата-ананың балаға деген қарым-қатынасының тәсілі, олардың балаға әсер етудің белгілі бір әдістері мен әдістерін қолдануы, олар ауызша қарым-қатынас пен баламен қарым-қатынас түрінде көрінеді. Отбасындағы кез-келген дисгармония баланың жеке басының дамуында жағымсыз салдарға, оның мінез-құлқындағы проблемаларға әкеледі.

Отбасылық тәрбие стильдерінің сипаттамасы

Психологияда отбасылық тәрбие стилінің 6 негізгі түрін ажырату әдеттегідей: авторитарлық, рұқсат етуші, демократиялық, хаотикалық, иеліктен шығарылған және гиперпека. Аталған стильдердің әрқайсысының өзіндік ерекшеліктері бар және баланың психикасы мен жеке дамуына әр түрлі әсер етеді.

Отбасылық тәрбиенің авторитарлық стилі

Ата-ананың авторитарлық стилімен ата-аналар баланың бастамасын басады, оның әрекеттері мен әрекеттерін қатаң басқарады және бақылайды. Тәрбиелеу кезінде олар кішкене теріс қылықтар, мәжбүрлеу, айқайлау, тыйым салулар үшін физикалық жазаларды қолданады. Балалар ата-аналық сүйіспеншіліктен, сүйіспеншіліктен, қамқорлықтан, жанашырлықтан айырылады. Мұндай ата-аналар баланың мойынсұнғыш және атқарушы болып өсуі үшін ғана қамқорлық жасайды. Бірақ балалар өзіне сенімсіз, ұялшақ, невротикалық, өздері үшін тұра алмайтын немесе, керісінше, агрессивті, авторитарлық, жанжалды болып өседі. Мұндай балалар қоғамға, қоршаған әлемге әрең бейімделеді.

Ата-аналар бастауыш сынып оқушыларының үй тапсырмасының орындалуын қатаң қадағалайды, олар жақын жерде тұрып, одан тәуелсіз іс-әрекетке қол жеткізу үшін балаға қысым жасайды. Балалар өзін-өзі қорғау үшін әртүрлі амалдарды қолданады, мысалы: жылау, олардың дәрменсіздігін көрсетеді. Мұндай шаралардың нәтижесі балаларда оқуға деген құштарлықты жоғалтады, түсіндіру кезінде олар зейінін әрең шоғырландырады.

Ата-аналармен мұндай балалар сабырлы және атқарушы болып көрінуі мүмкін, бірақ жаза қаупі жойылғаннан кейін баланың мінез-құлқы басқарылмайды.

Авторитарлық ата-ана стилінің жасөспірімдердің мінез-құлқына әсері

Бала есейген сайын авторитарлық ата-аналардың талаптарына төзімсіз бола бастайды. Жасөспірім кезінде жиі қақтығыстар қайғылы нәтижеге әкелуі мүмкін. Отбасылық тәрбиенің авторитарлық стилінде жасөспірімдер басқаларға дұшпандықпен қарайтын қақтығыстар тудырады. Ата-аналар әрқашан бала үшін шешім қабылдайды, осылайша баланың бастамасын басады, оның өз іс-әрекеттері үшін жауапкершілікті өз мойнына алуды үйрену мүмкіндігінен айырады.

Белсенді және күшті жасөспірімдер бүлік шығара бастайды, қарсыласады, агрессивті бола бастайды, үйден қашып кетуі мүмкін. Өзін-өзі бағалауы төмен ұялшақ және өзіне сенімсіз жасөспірімдер, керісінше, өз проблемаларын өз бетінше шешуге тырыспай, ата-аналарына мойынсұнуға үйренеді, әрқашан. Отбасылық тәрбиенің либералды-рұқсат етуші стилі (гипоопека)

Либералды-рұқсат беру стилінде баламен қарым-қатынас рұқсат ету және төмен тәртіп қағидатына негізделген. Өзін-өзі растау үшін бала қыңырлықты, "бер!", "Маған!", "Мен қалаймын!", қатты ренжіді. Бала " керек!", "Мүмкін емес", ересектердің нұсқаулары мен талаптарын орындамайды. Баламен қарым-қатынастың либералды-рұқсат етуші стилі бар ата-аналар баланы басқаруға, бағыттауға қабілетсіздігімен немесе құлықсыздығымен сипатталады.

Либералды ата-аналар қамқор, Мұқият, балаларымен тығыз қарым-қатынаста. Олар балаға өзін көрсетуге, қабілеттерін көрсетуге, шығармашылық қабілеттерін, даралығын ашуға мүмкіндік береді. Ата-аналар оларды ненің дұрыс, ненің бұрыс екенін ажырата білуге үйретеді деп шын жүректен сенеді. Либералды ата-аналарға балаларының рұқсат етілген, рұқсат етілген мінез-құлқының шекараларын белгілеу қиын. Олар көбінесе беймәлім және орынсыз мінез құлық арқылы жігерлендіреді.

Бала отбасылық тәрбиенің рұқсат етілген стилімен қалай өседі

Нәтижесінде бала өзімшіл, жанжалды, айналасындағы адамдарға үнемі наразы болып өседі, бұл оған қалыпты әлеуметтік қатынастарға және адамдармен эмоционалды берік байланыстарға түсуге мүмкіндік бермейді. Мектепте мұндай бала мойынсұнуға, үлкендерге бағынуға, заңдар мен ережелерді сақтауға үйретілмегендіктен жиі қақтығыстарға ұшырауы мүмкін.

Рұқсат етілген жағдайда өсірілген бала психологиялық проблемаларға, фобияларға, депрессияларға бейім. Мұндай бала өзін және мінез-құлқын басқаруды үйренбейді, оның өзін-өзі бағалауды дамыту мүмкіндігі аз болады. Болашақта либералды ата-аналардың тәрбиесінде болған бала өмірлік проблемаларға төтеп бере алмайды, әлеуметтік өзара әрекеттесуде қиындықтар туындайды. Бұл өз кезегінде өзін-өзі бағалау мен өзін-өзі бағалаудың қалыптаспауына әкеледі. Ол өзінің қалауына көнбейтіндердің бәрімен қақтығысады.

Тәрбиенің гипер-қамқор стилімен ата-аналар баланы физикалық, психикалық, сондай-ақ әлеуметтік дамудағы тәуелсіздіктен айырады. Олар үнемі оның жанында болады, оның мәселелерін шешеді, оның орнына өмір сүреді. Оның денсаулығы үшін қорқып, уайымдап, оған қажетсіз қамқорлық пен қамқорлық жасаңыз. Бала ересек болған кезде де, ата-анасы оған, оның денсаулығы мен әл-ауқатына үнемі алаңдап, оған қажетсіз қамқорлық жасауды жалғастырады.

Гиперопека баланың бастамасын, еркі мен бостандығын, оның энергиясы мен танымдық белсенділігін тежейді, тәуелсіздігін жоғалтады, мойынсұнушылыққа, ерік-жігерге, дәрменсіздікке тәрбиелейді. Тәрбиенің гипер-қамқор стилімен ата-аналар баланың әртүрлі дағдылары мен дағдыларын қалыптастыруға, мақсатқа жетуде табандылықты, еңбекқорлықты дамытуға бейсаналық түрде тежейді.

Отбасы тәрбиесінің гипер-қамқор стилінде бала қалай өседі

Бала дәрменсіз, нәрестелік, өзіне сенімсіз, невротикалық, мазасыз, жылап өседі. Кейіннен ол әлеуметтік мәселелерде қиындықтарға тап болады. Балалар мойынсұнғыш болып өседі, бірақ сонымен бірге өздеріне, күштері мен мүмкіндіктеріне сенімсіз болады, әрқашан дұрыс емес нәрсе жасаудан, қателесуден қорқады.

Жасөспірім кезіндегі кейбір балалар агрессияны көрсете отырып, Тентек және ерікті бола отырып, ата-аналарының шамадан тыс бақылауы мен қамқорлығынан құтылуға тырысады.

Гиперопека, бақылау, шектеулер мен тыйымдар баланың алдау, алдау және жасырын болу қабілетін дамытады. Жасөспірімдер өтірікті ата-анасынан өзін-өзі қорғау құралы ретінде пайдаланады, оның жеке өмірін үнемі бақылауға тырысады, нәтижесінде олардан алшақтайды.

Отбасылық тәрбиенің гипер-қорғаныш стилінің салдары-біреудің тәуелділігін, сондай-ақ басқа адамдардың теріс әсерін қалыптастыру. Бұл гиперопекавиноват балалар "ананың ұлдары" болып өседі.

Отбасылық тәрбие стилі

Отбасылық тәрбиенің ажыратылған стилімен қарым-қатынас ата-ананың баланың жеке басына деген терең немқұрайлылығын білдіреді. Ата-аналар баланы "байқамайды", заін емес.

Кейбір психологтар баланы тәрбиелеуге бірыңғай дәйекті көзқарастың болмауымен сипатталатын отбасылық тәрбиенің хаотикалық стилін ажыратады: балаға нақты, нақты, нақты талаптар жоқ.

Ата-аналардың тәрбие құралдары мен әдістерін таңдаудағы келіспеушіліктері негізінде хаотикалық стиль пайда болады. Отбасындағы қақтығыстар жиі кездеседі, ата-аналар үнемі өзара қарым-қатынасты анықтайды және көбінесе баланың қатысуымен, бұл балада невротикалық реакциялардың пайда болуына әкеледі.

Ата-аналардың күтпеген әрекеттері мен реакциялары баланы тұрақтылық сезімінен айырады, сенімсіздікті, импульсивтілікті, мазасыздықты, агрессивтілікті, басқарылмауды, әлеуметтік бейімделуді тудырады.

Ата-ананың хаотикалық стилімен бала қалай өседі

Балаға тұрақтылық және бағалау мен мінез-құлықта нақты нақты нұсқаулар қажет. Ата-ана мен қарым-қатынастың әртүрлі стильдерін қолданатын ата-аналар баланы осындай тұрақтылықтан айырады, мазасыздықты, өзіне сенімсіздікті қалыптастырады.

Отбасылық тәрбиенің демократиялық стилі

Демократиялық тәрбие стилінде ата-аналар баланың кез-келген бастамасын, тәуелсіздігін көтермелейді, оған көмектеседі, оның қажеттіліктері мен қажеттіліктерін ескереді. Олар балаға өздерінің сүйіспеншілігін, қайырымдылығын білдіреді, онымен қызықты тақырыптарда ойнайды. Ата-аналар балаларға отбасылық мәселелерді талқылауға қатысуға мүмкіндік береді және шешім қабылдау кезінде олардың пікірлерін ескереді. Сонымен қатар, олар өз кезегінде балалардан мағыналы мінез-құлықты талап етеді, тәртіпті сақтауда беріктік пен дәйектілік көрсетеді.

Бала белсенді позицияда, бұл оған өзін-өзі басқару тәжірибесін береді, өзіне, өз күшіне деген сенімділікті арттырады. Мұндай отбасылардағы балалар ата-аналардың кеңесіне құлақ асады, "қажет" сөзін біледі, өздерін қалай тәртіпке келтіруді және сыныптастарымен қарым-қатынас орнатуды біледі.

Сондай-ақ, тәрбиенің демократиялық стилі ата-аналар мен балалар арасында өзара түсіністіктің болуымен, олардың арасындағы жылы сезімдердің көрінісімен, жиі қарым-қатынас пен қалыпты тәртіппен сипатталады. Ата-аналар өздеріне Мұқият.

Отбасы тәрбиесінің демократиялық стилінде бала қалай өседі

Балалар белсенді, ізденімпаз, тәуелсіз, толыққанды, дамыған өзін-өзі бағалайтын және өзіне және оған жақын адамдарға жауапкершілікпен өседі. Балалар мектепте жақсы оқиды, құрдастарының теріс әсеріне аз ұшырайды, жақсы тіл табыса алады және адамдармен қарым-қатынас орната алады.

Бала жауапкершілікті, тәуелсіз, сауатты, өзіне сенімді, өзін-өзі бағалай біледі, өз қалауын басқара алады және әдетте өмірде үлкен жетістіктерге жетеді.

Балалар ата-аналар оны әрқашан тыңдап, көмектесе алатынын біледі.

Дұрыс, жауапты әлеуметтік мінез-құлық ата-аналардың әділдік, қамқорлық, беріктік және тәртіпті сақтауы кезінде балада қалыптасады.

Демократиялық тәрбие стилі, көптеген психологтардың пікірінше, отбасылық тәрбиенің ең тиімді стилі болып табылады.

Жоғарыда аталған стильдердің қайсысын таңдасаңыз да, тақырыптардың түрін ескеріңіз.

Отбасылық тәрбие стильдері және олардың балаға "ана" қатынасы бойынша сипаттамалары:

Ананың жасөспірім ұлға "алмастырушы" күйеу ретіндегі қатынасы

Анасы жасөспірімнен өзіне үнемі назар аударуды, қамқорлықты талап етеді. Анасы ұлының жеке өміріне үнемі араласады, құрдастарымен және құрдастарымен байланысын шектейді, оның жеке және жақын өмірінен хабардар болуға тырысады. Анадан баланың одан алыстауға ұмтылатынына, қарым-қатынастан аулақ болатынына наразылықты жиі естуге болады. Аз дөрекі түрде жасөспірімге "отбасы басшысы" рөлі беріледі.

Гиперопека және симбиоз.

Ананың болашақта баламен болуы мүмкін бақытсыздықтан қорқып, баланы ұстап тұруға, өзіне байлап қоюға, оның тәуелсіздігін шектеуге деген тұрақты ұмтылысы бар. Психологияда мұндай көзқарас "ақылды Эльза" кешені деп аталады. Ана баланың нақты мүмкіндіктері мен қабілеттерін төмендетеді, бұл шектеу мен максималды бақылауға, болашақта оны қиялдағы бақытсыздықтардан қорғау үшін бала үшін бәрін жасауға деген ұмтылысқа әкеледі.

Сүйіспеншіліктен айыру арқылы тәрбиелік бақылау

Балаға немесе жасөспірімге кез-келген қалаусыз мінез-құлықпен, бағынбаушылықпен, ата-аналардың пікірінше, мектептегі үлгерімі, дағдылары мен жетістіктері жеткіліксіз "мұндай қажет емес, анасы оны ұнатпайды" қарым-қатынасын көрсетуде тәрбиенің ұқсас стилі сипатталады.

Ата-аналар өздерінің наразылықтарын тікелей білдірмейді, айтпайды, балаға неге дұрыс емес нәрсе жасағанын түсіндіруге тырыспайды. Ата-аналар баламен сөйлесуді тоқтатады, елемейді, ол туралы үшінші тұлғада айтады.

Гипертимді жасөспірімдерде ата-анасының оған деген көзқарасы ашуланшақтық пен ашуланшақтықты, агрессияның өршуін тудырады. Жасөспірім осындай мінез-құлықпен өзінің бар екенін дәлелдегісі келеді, отбасылық "біз"ішіне енгісі келеді. Ата-ана агрессиядан қорқу сезіміне байланысты әлемге барады немесе жауап агрессиясы арқылы (ұрып-соғу, ұрып-соғу) өзі жасаған иеліктен шығару қабырғасын жеңуге тырысады.

Гипертимия-бұл жеке және кәсіби белсенділікпен, әлеуметтенудің жоғарылауымен бірге жүретін тұрақты көтеріңкі көңіл-күй, көңілділік.

Сезімтал балаларда немесе жасөспірімдерде ата-аналардың мұндай көзқарасы жалғыздықтың терең сезімін, өз пайдасыздығын қалыптастырады. Ата-ананың сүйіспеншілігін қайтару үшін бала өзінің жеке басын шектеуге, өзінің "менінен" айырылып, өзін-өзі бағалауға мәжбүр. Осылайша, ата-аналар баланың жеке басын құнсыздандыру арқылы мойынсұнушылыққа қол жеткізеді.

Кінәні тудыру арқылы тәрбиелік бақылау

Тыйым салуды бұзған балаға ата-аналар "алғыссыз", "сүйікті анасына сонша қайғы-қасірет әкелетін", "ата-ана махаббатына опасыздық жасаған" және т.б. болашақта жасөспірім ата-анасының қолайсыздығына үнемі кінәлі болудан қорқып, өзінің дербестігі мен бастамасын шектеуге мәжбүр болады.

Отбасылық тәрбие стильдері-кітаптар

1. Азаров Ю.П. Тәрбиелеу өнері. М., 1985.
2. Добрынина О. А. отбасының қолайлы әлеуметтік-психологиялық климатын қалыптастыру мәселесі (жұмысшы-Металлургтер мысалында): Дисс. Али канд. психол. ғылымдар. Новокузнецк, 1992.
3. Дружинин в. н. отбасы психологиясы. – М., 1996. – 158 б.
4. Куликова Т. А. отбасылық педагогика және үй тәрбиесі: студенттерге арналған оқулық. сәрсенбі және жоғары. пед. оқу. мекемелер. - М: "Академия" баспа орталығы, 2007
5. Шнейдер Л. Б. отбасылық психология: жоғары оқу орындарына арналған оқу құралы / Л. Б. Шнейдер. - Басылым. 3-ші М.: академиялық Даңғыл; Екатеринбург: іскерлік кітап, 2007.